

BOŽIČNA PRILOGA DOMOVINE.

Stari božični običaji v Kamni gorici

Božični prazniki se praznujejo posebno svečano v Kamni gorici. Medtem ko po sosednih vaseh malokdo misli na praznike, slišiš v Kamni gorici prepevanje prastarih božičnih pesmi, ki so bile pred mnogo leti bogve odkod prinesene ali pa so jih zložili in uglasbili domačini. Vsi napevi so prijetni, nekako svečano veseli, skoraj poskočni. Iz vseh pesmic vejeta prijateljstvo in ljubeznivost. Domačinom se zdi v tej dobi nedo-

nih traticah in polegajo okrog hleva. Tudi lisice in zajce je videti. Razni pastirji imajo svoja imena, in sicer jih določijo navihanci. Ako ima pastirček malo krajše nožice, ki spominjajo na kakega vaščana, takoj ga krstijo na vaščanovo ime.

Od kdaj domačini izdelujejo jaslice, ni znano. Gotovo je, da že zelo dolgo. Tudi oba slavna domačina Matej Langus in Lovro Toman sta se kratkočasila z izdelovanjem ilovnatih kipov. Med najlepšimi jaselcami so baš Langusove, ki jih vsak božič postavijo v zidanem znamenju pod Lipo v neposredni bližini njegove rojstne hiše.

Pa tudi drugače božič v Kamni gorici prav dostojno slavijo, sicer ne več tako svečano kakor pred leti, ko je bilo še blagostanje v danes obubožanih vaseh, ali vendar je ostalo mnogo lepih običajev.

Mnogo lepih božičnih pesmic se je pogubilo in pozabljenih je tudi dokaj lepih pravljic, ki so jih domačini tako radi pripovedovali prav v božičnih dneh. Koledovanje, to je prepevanje božičnih pesmic na Silvestrov večer in na svete Tri kralje pred hišnimi vrati, je še v navadi, ali tudi ta lepa

navada že gine z uvajanjem novotarij, naj si bo v cerkvi ali izven nje. Tako lepo in svečano kakor pred leti se božičnica več ne slavi. Vsa vas in okolica sta hiteli k polnočnici in vsakdo je hotel dati duška svoji veliki sreči na sveti noči. Od daleč so svetlele bakle okoličanov, z vseh koncev so prihajali kmetje. Oglarji, ki morda po celo leto niso prestopili praga ložjega hrama, so to noč prišli k maši. Po vasi pa so pokale pištole, nalašč pripravljene za počaščenje sv. noči. Vsa cerkev je prepevala božične pesmi, in ko so zapeli staro veličastno božično pesem »Se lepša si kot sladki raj, pozdravljena bod vekomaj«, takrat so pričeli po cerkvi žvrgoleti škrjančki in kukati kukavice. Mladina in tudi odrasli so prinesli k polnočnici razne naprave in ž rjimi oponašali petje ptic; dajali so duška razpoloženju, ki jih je navdajalo v božični noči.

Nekoč je bilo v kamnogoriški okolici slovensko bogoslužje. To priča stara cerkvena staroslovenska mašna knjiga, ki so jo našli na Lancovem v neposredni bližini Kamne gorice.

Časi se spreminjajo, jaselce izpodriva tuje božično drevo in z njim izgineva vaška poezija. Tujci so pred leti uničili blagostanje in tih vaško srečo. Stare jaselce bodo v dognednem času le še spomin na staro vaško poezijo, kakor so danes lepe stare stavbe v Kamni gorici še spomin na nekdanje veliko blagostanje.

Staro kovasko kolo od vagencu v Kamni gorici

Zvečer, ko obstoje vodna kolesa in zaspijo kovaški mehovi, se zbirajo prijatelji, tudi starejši možaki, in se pogovarjajo, kako bodo preživeli božič, kam pojdejo po ilovico za izdelovanje pastirjev, ovčic in drugih kipov za jaselce; kako bodo kipe najboljše žgali in kam pojdejo po mah. Kasneje pa med veselimi pogovorom kažejo in presojajo svojo umetnost. Kamnogoričani so zelo šegavi in navihani. Prav prijetno jih je poslušati, kako znajo kakega domišljavca potegniti in kmalu zve vsa vas, če je kdo pogodil kako nerodno.

Dolge zimske večere tlačijo, mečkajo in oblikujejo ilovico in nekateri naredo prav mične kipe. Poleg hleva s sv. družino, pastirjev in ovčic so na jaselcah še druge važne osebnosti. Sveti trije kralji jahajo, oblečeni v srebrne, z zlatom obrobljene halje, za zvezdo repatico, ki je obstala nad hlevom, kjer leži v jaslih Božji sin in ga grejeta voliček in osliček. Sveti trije kralji pridejo na jaselce šele po božiču. Nad jasicami paplava včasih kar po deset angelov z zlatimi krili in trobentami v ustih.

Še nekatere druge osebnosti pridejo na jaselce, tako Tirolka Brida, ki nosi v jerbasu sir Jesuščku, lončar z lonci v krošnji in pa lovec, ki strelja gamze. Nad jaselcami stoji mogočen grad z neštevilnimi stolpi, vrati in okni, okrog gradu pa Herodovi vojaki. Vseh bitij na jaselcah je gotovo trideset do štirideset. Ovčice se pasejo po zele-

Kako je junaška Manca dobila moža

Fazajnarjeva Manca je bilo dekle, kakršnih ni najti devet far naokoli. Brhka, postavna, močna in rdeča, z eno besedo prava gorenjska dečva. Njena mati jo je včasih takole pohvalila:

»Naša Manca je za tri dedce pri hiši. Močna je ko slon, gara ko vol, sne ti pa cel pomivek. Še bika gre spuščat, če je treba. To pa rečem, vsak ni za našo Manco. Najmanj tri grunte bo moral imeti, kdor jo bo hotel dobiti, našo Manco.«

Zlobni jeziki so sicer trdili, da ni vse tako, kakor trdi Fazajnarica glede močitve, in da bi rada svojo korenjaško hčer obesila komurkoli na vrat, če bi se le oglasil kak snubec. Toda kdo bi vse verjel obrekljivim jezikom!

Resnica pa je, da je nekoč prišel snubit Manco bojazljiv ženin iz daljnih hribov. Domače je dobil prav pri kosilu. Manca je otepala žgance iz velikanske skleda, ki jo je imela pred seboj. Še zmenila se ni za snubača, dokler ni bila skleda prazna.

Pri pogledu na izredni tek svoje bodoče zakonske polovice je ubogemu ženinu kar zagomazalo po telesu. Kar prešla mu je želja po ženitvi in prva beseda, ki jo je nesrečnež izustil, je bila ta, da je prišel kupovat — vola.

Joj, to je Manco pogrelo! Saj vola še nikoli imeli niso pri hiši. Nesramnež se gotovo norčuje in misli s tem nanjo! Pridušila se je prav po domače, in če bi se prestrašeni ženin ne bil umaknil skozi vrata, bi dobil skledo v glavo.

Od tistihdob so se snubci ogibali Fazajnarjeve hiše kakor sršenovega gnezda.

Fazajnarjeva Manca je obsedela, starala se in venela. Garala je naprej, kadila ko Turek, ob poletnih večerih je vriskala po vasi kakor lačen jesihar. Še celo z domačimi fanti se je tepla. Vsi vaški fantje so se je bali, in če je šla zvečer skozi vas, so se vsi poskrili.

Če je Manca zavriskala pred hišo takole v mesečnih nočeh, je na mah prenehalo vavanje pod okni. Zaljubljene vaške punce so bile zavoljo tega na Manico silno gorke in so jo gledale postrani.

Bližali so se božični prazniki. Povsod so se pripravljali, da dostojno praznujejo na lepši čas v letu. Tudi Manca je šla sama v mesto. Pomislila je na svoje življenje in karmito se ji je storilo. Dejala si je: »Ne, brez moža pa ne bom! Če ni drugače, si ga pa sama poiščem!«

Stara, brezobna vaška klepetulja Sova ji je takole nasvetovala: »Na sveti večer, ko odzvoji avemarijo, pojdi na gmajno. Tam, kjer so zare, stopi tako, da boš z eno ного stala na domači njivi, z drugo pa na sosedovi. In glej v tla. Izvedela boš vse, kaj te čaka v prihodnjem letu. Če boš slišala harmoniko v zemlji, je to znamenje, da se omožiš. Tisti, ki bo prvi prišel mimo, bo tvoj mož. Če pa nikogar ne bo, boš morala potpeti še eno leto. Toda postiti se moraš, ves dan ne smeš ničesar toplega zaužiti.«

Manca je bila zadovoljna. Teško se je sicer zdržala jedi, pa je že šlo. Ko je odzvonilo avemarijo, si je ogrnila ruto in stekla proti gmajni. Bil je lep sveti večer, nebo jasno, luna je sijala. Snega pa še ni bilo. Prišedši na gmajno je Manca vse tako sto-